

شاخصه های نظام سلامت در تمدن نوین اسلامی

دکتر رضا منتظر^۱

چکیده

نظام سلامت جزئی جدانشدنی از تمدن بشری است. هر تمدنی که مدعی است مستقل و کامل می باشد، می بایست برای سلامت جامعه خود برنامه داشته باشد. موجودیت تمدن نوین اسلامی اگر در تغذیه، بهداشت و درمان وابسته به بیگانه باشد زیر سوال خواهد بود. با دقت در منابع دینی متوجه می شویم، در اسلام شاخصه های مهمی برای تحقق سلامت انسان وجود دارد که در سایر نظام های تمدنی دیده نمی شود و بعضاً برخلاف آن عمل می شود. مهمترین این شاخصه ها که در قالب "طب اسلامی" به آنها توجه می شود عبارتند از: حاکمیت فلسفه توحیدی به جای فلسفه مادی، حاکمیت دیدگاه کل نگر، معیارهای مربوط به انتخاب غذا، آداب خوردن و آشامیدن، معیارهای مربوط به تولید و عرضه مواد غذایی، پایبندی به مبانی و اصول درمان در اسلام، آموزه های مربوط به سلامت روان و درمان امراض روحی.

به نظر می رسد با رویکرد به اصول و مبانی طب اسلامی که برخی از آنها در این مقاله معرفی شده است، می توان نظام سلامتی را که در شان تمدن نوین اسلامی باشد بنا نهاد. این شاخصه ها سالهاست که توسط مولف به بیماران و دانشجویان آموزش داده شده و نتایج بسیار موفقی داشته و زندگی آنان را متحول کرده است.

واژه های کلیدی: طب اسلامی، طب ایرانی، شاخصه های سلامت، مزاج، تغذیه، اقتصاد غذا، سلامت روان

مقدمه

یکی از مهمترین ملزومات تمدن نوین اسلامی این است که علمی که بر آن اتکا دارد اسلامی بشود.

به فرمایش آیت الله جوادی آملی:

«از طلوع انقلاب تاکنون مخصوصاً این سال های اخیر، سخن از اسلامی شدن دانشگاه است. این بزرگان خیال می کردند وقتی می خواهند دانشگاه را اسلامی کنند؛ یعنی باید یک نمازخانه بزنند، یعنی شب جمعه دعای کمیل داشته باشند، روز جمعه دعای ندبه داشته باشند، شب چهارشنبه دعای توسل داشته باشند، کلاس های دختر و پسر از هم جدا باشد، با روسری و چادر بپایند؛ خیال کردند اسلامی شدن دانشگاه یعنی اینها! اینها نمی دانند که مسلمان تربیت کردن یک مطلب است و آسان، علوم را اسلامی کردن مطلب دیگر است و دشوار! ما باید علوم را اسلامی کنیم، یعنی فیزیک و شیمی و ریاضی و طب را اسلامی کنیم؛ دانش بشود اسلامی، نه دانشجو بشود مسلمان»^۲

بر این اساس لازم است تا در تمدن نوین اسلامی علم پزشکی و هرآنچه مربوط با سلامت انسان است اسلامی بشود.

۱. جایگزینی فلسفه توحیدی به جای فلسفه مادی

یکی از مهمترین معضلات طب رایج، حاکمیت فلسفه مادی و الحادی بر آن است. چنانچه فلسفه توحیدی بر پزشکی حاکم شود، تحولات عمده ای چه در حیث نظری و چه در مقام عمل در این علم شریف ایجاد خواهد شد. به فرمایش آیت الله جوادی آملی:

^۱ . دکترای پزشکی، شرکت رهپویان سلامت آسمانی

^۲ بیانات در دیدار جمعی از مسئولان و اساتید دانشگاه آزاد اسلامی - دماوند؛ تابستان ۱۳۸۷

هشتمین کنگرس الگوی اسلامی ایرانی شرف؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

«معرفت شناسی فلسفه الهی، هم تجربیدی و هم تجربی است؛ اما وقتی فلسفه از آن صبغه الهی بی بهره شد و بر اساس "لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتَّى تَرَى اللَّهَ جَهْرَةً"^۳ معرفت شناسی اش فقط تجربی شد، محصول آن، فلسفه الحادی است که ره آورد و بازده آن نیز متفاوت با ره آوردها و بازده فلسفه الهی است. برای مثال، در فلسفه علم الحادی، تعمیم آزمایش های طبی از موش به انسان، امری پیش پا افتاده است زیرا از دیدگاه چنان فلسفه ای انسان و موش هر دو حیوانند با این تفاوت که انسان سخن می گوید و موش سخن نمی گوید اما در حکمت متعالیه، افزون بر این که روح، جسمانیة الحدوث و روحانیة البقاء است، اندیشه و انگیزه نیز چنین است. بر این اساس "لاشفاء فی الحرام"^۴ معنا می شود و الکی که برای موش درمان است، دیگر برای انسان درمان نیست. این را فلسفه اسلامی برهانی می کند که همین نان کنار سفره امروز، اندیشه ناب چهل سال بعد است»^۵.

نتایج مبارک جایگزینی فلسفه توحیدی بر علم طب چنین خواهد بود:

الف - باور به این که طبیب اصلی پرودگار است و طبابت فعل اوست.

در قرآن کریم می خوانیم: «وَ إِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِين» و هنگامی که بیمار می شوم او مرا شفاء می دهد (شعراء ۸۰) در ادعیه مثلا در دعای جوشن کبیر نیز چنین مضامینی مکرر دیده می شود:

"یا من یشفی المرضی".... "یا جابر العظم الکسیر".... "یا طبیب من لاطیب له"

فقدان این نگاه توحیدی که حلقه مفقوده در فلسفه حاکم بر طب رایج است، موجب شده که سیستم پزشکی و به تبع آن پزشک، نگاه مشتری مدارانه به بیمار داشته باشند و این، بیشترین لطمه را به رابطه پزشک و بیمار وارد کرده است. برخی از جلوه های پزشکی سودمحور به این شرح است:

- پروژه بیمارسازی به منظور متقاعد کردن انسانها به مصرف داروهای مختلف همچنان تبلیغات کاذب و اغراق آمیز با هدف جلب مشتری و فروش بیشتر. رییس شرکت دارویی Merck گفته بود آرزو دارد شرکتش مثل شرکت تولید آدامس شود یعنی دارویی برای مصرف افراد سالم تولید کند تا بتواند به همه مردم جنس بفروشد.
- تصویربرداری های غیر ضروری: نظام مادی حاکم بر عالم پزشکی، منافع خود را در توسعه مهندسی پزشکی دیده و سرمایه و توان خود را معطوف تولید این ابزارها کرده است. از یک طرف با گسترش روزافزون مراکز تصویربرداری مواجهیم و از طرف دیگر با تشویق و تطمیع پزشکان برای استفاده هرچه بیشتر از این ابزار تشخیصی به گونه ای که ۲۴ درصد پزشکان آمریکا بیماران را برای تصویربرداری به همان مراکز ارجاع می دهند که خود در آنجا سرمایه گذاری کرده اند!
- جراحی های سودجویانه: به عنوان نمونه امروز در مواردی مثل رینوپلاستی و سزارین در رده های اول جهان هستیم...طبق آمار تعداد جراحی قلب در ایران با چین برابر است و بسیاری از عمل های قلب در ایران لازم نبوده و پزشک برای دریافت ۱۲-۱۰ میلیون تومان از بیمه بیمار او را جراحی می کند...

۳ بقره - ۵۵

۴ در حرام شفا وجود ندارد

۵ فصلنامه علمی پژوهشی قبسات - شماره ۳۵، مقاله چیستی فلسفه

بشتمین کنگر اس الگوی اسلامی ایرانی شرف؛ الگوی شرف؛ پیشران، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و بیت و سوم خردادماه ۱۳۹۸

نگاه توحیدی به مقوله بیماری و معالجه موجب می شود پزشک از یک طرف خود را واسطه شفای الهی ببیند لذا مغرور نمی شود و برعکس سعی می کند روز به روز ارتباط خود را با خالق متعال قوی تر کند تا واسطه لایقی برای تحقق شفا باشد. و از طرف دیگر چون وظیفه اصلی خود را شاد کردن دل بیمار و آرامش دادن به او و خانواده اش می داند با بیمار خوش رفتاری کرده در رابطه او با بیمار، اخلاق جای مادیات را می گیرد.^۶

و بیمار نیز چون درمان را از خدا می داند، بیماری را وسیله استغفار و بهبود رابطه خود با خدا و خلق قرار داده برای تحقق شفا دعا و توسل می کند^۷ و صدقه می دهد^۸

ب- باور به این حقیقت که بیماری نعمت است، حکمت دارد و از سر بدشانسی نیست.

در روایات آمده است که بیماری سه وجه حکیمانه دارد:

«ان المرضی علی وجوه شتی مرض بلوی و مرض عقوبه و مرض جعل علت للفناء»

یا آزمایش است، یا کیفر است، یا مقدمه انتقال به آخرت است که هیچ یک در نگاه توحیدی بد و ناپسند نیست.

با حاکمیت این نگاه توحیدی، مردم می آموزند که بیماری ناشی از حکمت خداوند مهربان است پس سراسر خیر است و کسی به واسطه بیمار شدن ضرر نمی کند و برکات معنوی بیماری بسیار بیشتر از رنج آن است لذا در برابر بیماری دچار ترس و اضطراب و افسردگی نشده همواره در مواجهه با تقدیر الهی صبور و خرسند خواهند بود.

ج- باور به این که هر دردی درمان دارد.

در روایات متعدد آمده است که خدا هیچ بیماری ای را نیافریده مگر آن که ۷۰ درمان برای آن آفریده است.

با چنین باوری پزشک و بیمار هرگز ناامید نشده دست از تلاش و جستجو برای یافتن درمان بر نمی دارند.

فلسفه مادی حاکم بر طب رایج شرایطی را پدید آورده که از یک سو افراد مبتلا به امراض مزمن به آسانی دچار افسردگی می شوند و از سوی دیگر با پدیده مرگ ناشی از ترحم (آتانازی) مواجهیم.

د- در تغذیه و تحقیقات بر روی داروها و روشهایی که در منابع دینی اطلاق "شفا" برای آنها به کار رفته است، تمرکز ایجاد می شود. به عنوان مثال :

• عسل

«وَأَوْحَىٰ رَبُّكَ إِلَى النَّحْلِ أَنِ اتَّخِذِي مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا وَمِنَ الشَّجَرِ وَمِمَّا يَعْرِشُونَ * ثُمَّ كُلِي مِن كُلِّ الثَّمَرَاتِ فَاسْلُكِي سُبُلَ رَبِّكِ ذُلُلًا يَخْرُجُ مِنْ بَطُونِهَا شَرَابٌ مُّخْتَلِفٌ أَلْوَانُهُ فِيهِ شِفَاءٌ لِلنَّاسِ إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ».

«پروردگار تو به زنبور عسل وحی فرستاد که از کوه ها و درختان و داربست هایی که مردم می سازند خانه هایی برگزین * سپس از تمام ثمرات تناول کن و راه هایی را که پروردگارت برای تو تعیین کرده به راحتی بپیمای، از درون

۶ روایت: انت رفیق والله طیب

۷ و ایوب از نادای ربه انی مسنی الضر و انت ارحم الراحمین فاستجبنا له فکشفنا ما به من ضر (انبیاء ۸۳)

۸ روایت: داوو مرضاکم بالصدقه

بشتمین کنگر اس الکوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الکوی پیشرفت؛ پیشران، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و بیت و سوم خردادماه ۱۳۹۸

شکم آنها نوشیدنی خاصی خارج می‌شود، به رنگ های مختلف که در آن شفای مردم است. در این امر نشانه روشنی است برای جمعیتی که اهل فکرند».^۹

• تربت امام حسین علیه السلام

امام جعفر صادق علیه السلام: «خاک قبر حسین (ع) داروی هر بیماری است اگر به قدر سر میلی باشد... خاک قبر حسین (ع) دارو و شفاء هر بیماری است...»^{۱۰}

• حجامت

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله: «اگر در چیزی شفا باشد، در شاخ حَجَّام یا شربتتی از عسل است».^{۱۱}

• روغن گاو

پیامبر خدا صلی الله علیه و آله: «هرکس یک لقمه چرب شده به روغن حیوانی بخورد، به همان اندازه، بیماری از تن او فرو می‌ریزد. گوشت گاو، درد است و روغن آن، شفا و شیرش درمان. هیچ چیز، همانند روغن گاو، به بدن در نیامده است».^{۱۲}

تمرکز یافتن کارآزمایی‌ها و پژوهش‌ها بر آیات و اخبار منسوب به اهل بیت علیهم السلام موجب می شود دایره آزمون و خطا محدودتر شده سریعتر به درمان می‌رسیم. و این همان "یافتن راههای میان بُر" است که رهبر انقلاب از ما مطالبه کرده فرمودند:

«ملت ایران با این سابقه درخشان علمی و فرهنگی می تواند و باید که ۲۰۰ سال عقب ماندگی خود را از راه‌های میانبر به سرعت طی کند».

مثلا برای حل شدن سنگ کلیه در منابع طب سنتی داروهای متعددی معرفی شده است. از آبنوس و ارغوان و سیاهدانه و بومادران گرفته تا خوردن گوشت گوزن و ... ما به عنوان یک فرضیه به روایتی که در آن ذکر شده در سیاهدانه شفای هر دردی نهفته است، اهمیت داده و در انتخاب سوژه تحقیقاتی برای درمان سنگ کلیه اولویت را به سیاهدانه دادیم و متوجه شدیم در غالب موارد موثر است و این امر به آسانی و با کمترین هزینه محقق می شود.

حاکمیت فلسفه توحیدی بر طب و درمان موجب شناسایی راههای میان بُر می شود.

۲. حاکمیت دیدگاه کل نگر بر جسم و روان

مهمترین مصادیق حاکمیت دیدگاه کل نگر در پزشکی عبارتند از:

- اهمیت دادن به مزاج افراد و غذاها و داروها در تغذیه و درمان^{۱۳}

۹. نحل ۶۹-۶۸

۱۰. ترجمه مکارم الاخلاق ج ۱ ص ۳۱۶

۱۱. إِنْ يَكُنْ فِي شَيْءٍ شِفَاءٌ فَفِي شَرْطَةِ حَجَّامٍ أَوْ فِي شَرْبَةِ عَسَلٍ - وسائل الشیعه ج ۲۵ ص ۲۴

۱۲. مَنْ أَكَلَ لُقْمَةً سَمِينَةً نَزَلَ مِنْهَا مِنَ الدَّاءِ مِنْ جَسَدِهِ، وَ لَحْمَ الْبَقْرِ دَاءٌ، وَ سَمْنُهَا شِفَاءٌ، وَ لَبَنُهَا دَوَاءٌ وَ مَا دَخَلَ الْجَوْفَ مِثْلُ السَّمَنِ - دانشنامه احادیث

پزشکی ج ۲ ص ۳۶۸

هشتمین کنگرس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

نگرش طب رایج به انسان به عنوان یک ماشین است که از اجزایی تشکیل شده و بیماری نیز نتیجه‌ی خوب کار نکردن این اجزاء می‌باشد. این در حالی است که در طب اسلامی و سنتی کلیت یک انسان که همان مزاج اوست در نظر گرفته می‌شود به این معنا که قبل از توجه به نوع بیماری فرد، به نوع مزاج او دقت می‌شود.

توجه بیشتر به تاثیر عمیق حالات روحی بر سلامت افراد ۱۴

علامه حسن زاده آملی می‌گوید: «ما با شما یعنی اطباء ارجمند علقه‌مان فرق دارد با علقه‌های دیگر اَلْعِلْمُ عِلْمَانُ عِلْمُ الْاَبْدَانِ وَ عِلْمُ الْاَدْيَانِ روح و جسم با هم وحدت دارند. جسم ظلّ روح است. روح باطن جسم است. جسم ظاهر روح است. این‌ها با هم یکی هستند جدایی از هم ندارند. انسان وحدت دارد. باید طبیب روحی و طبیب جسمی وحدت داشته باشند».

بر اساس دیدگاههای اسلامی، در بسیاری از بیماری‌ها مشکل از سطح روان شروع شده و به جسم منتقل می‌شود و کمتر پیش می‌آید که درگیری تنها در سطح جسم باشد. طب رایج روان آدمی را به آن مفهوم وسیع که در طب اسلامی مورد نظر است، در نظر نمی‌گیرد. درست است که طب رایج در بیان علل بسیاری از بیماری‌ها، عواملی چون استرس و اضطراب را هم مطرح می‌کند ولی شعاع این دایره خصوصا در مقام عمل، بسیار محدودتر از آن چیزی است که باید باشد.

- توجه به نقش عوامل غیر مادی در بروز بیماری (کفر نعمت، حسادت، تکبر، حق‌الناس، خودخواهی، عاق والدین، شیطان و ...)

- توجه به تاثیر نجوم بر انسان

- توجه به آثار رنگها بر انسان^{۱۵}

نتیجه: در تامین سلامت، اصل بر اصلاح و تعادل مزاج، کشف و رفع عوامل محیطی و فرامادی بیماری و نه صرفا تشخیص اختلالات سلولی و مولکولی خواهد بود. لذا درخواست آزمایش و تصویربرداری و تجویز دارو محدود خواهد شد... و از دستکاری بدن و جراحی‌های غیر ضروری پرهیز می‌شود.

۳. شاخص‌های انتخاب غذا

با محوریت یافتن تعالیم اسلامی، مردم آموزند که:

- غذا باید هم حلال و هم طیب باشد.^{۱۶} یعنی معیار اصلی در انتخاب غذا یقین به سلامت آن و نه لذیذ، سریع یا ارزان بودنش می‌باشد.

- باید شخصا به سلامت غذای خود یقین حاصل کنند و به محصولات کارخانه‌ها و تبلیغات رسانه‌ای اعتماد نکنند^{۱۷}

۱۳ خداوند، انسان را معجونی از رنگ‌های گوناگون و چیزهای همانند و سازگار و اضدادی مخالف هم و اخلاقی متفاوت با هم شامل گرمی، سردی،

تری و خشکی آفرید - نهج البلاغه، خطبه اول

۱۴ وَ تَوَلَّى عَنْهُمْ وَ قَالَ يَا اَسْفَى عَلٰى يُوْسُفَ وَاَبْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْاُحْزَنِ فَهُوَ كَظِيمٌ

و از آنان روی گردانید و گفت ای دروغ بر یوسف و در حالی که اندوه خود را فرو می‌خورد چشمانش از اندوه سپید شد - یوسف ۸۴

۱۵ فَاَلُوْا اِدْعُ لَنَا رَبِّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْثَهَا قَالَ اِنَّهُ يَقُوْلُ اِنَّهَا بَقْرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَّوْثُهَا تَسْرُّ النَّاطِرِيْنَ - بقره ۶۹

۱۶ و کلو ما رزقکم الله حلالا طيبا... (مائده ۸۸)

هشتمین کنگرس الگوی اسلامی ایرانی شرف؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

نتیجه: غذاها و داروهای حرام تجویز و مصرف نمی شود و مردم در انتخاب غذا اهل دقت شده اغذیه حلال ولی غیر طیب و غذاهای مشکوک با منشاء و روش تولید ناشناخته را هم نخواهند خورد لذا به غذاها و داروهای وارداتی و مشکوک، اقبال نشان نمی دهند.

۴. شیوه غذا خوردن

مردم می آموزند که:

- از اسراف در خوراک در همه ابعاد آن بپرهیزند.^{۱۸}
- معده کانون اصلی بیماری است پس باید بسیار مراقب سلامت دستگاه گوارش خود باشند.^{۱۹}
- می بایست غذاها را با مصلح آن میل کرده و هم زمان اغذیه ناسازگار نخورند.
- حداکثر دو وعده در روز غذا بخورند و برای صبحانه و شام اهمیت بیشتری قائل شوند.^{۲۰}
- تا گرسنه نشده نخورند و هنوز گرسنه هستند از خوردن دست بکشند.
- از مصرف بی رویه آب و مایعات همراه غذا بپرهیزند.

۵. تغییر در تولید و عرضه مواد غذایی

مردم به این باور می رسند که برای به دست آوردن غذای سالم به کارخانه دار و وارد کنندگان مواد غذایی اعتماد نکنند و خود دست به کار شوند. آگاهی عمومی و عدم استقبال از محصولات مضر نتایج ذیل را به همراه خواهد داشت:

- شکسته شدن انحصار تولید غذا توسط کارخانه ها و بومی شدن تولید و عرضه غذا
- اصلاح خط تولید: کارخانه های مواد غذایی مجبور به تولید مواد غذایی سالم می شوند و دیگر تولید فست فود، نوشابه، سس، چیپس و پفک، نانهای بدون سبوس و حاوی جوش شیرین و جوهر قند، روغن پالم، قند و شکر و .... برای آنها مقرون به صرفه نخواهد بود.
- ترویج کشاورزی ارگانیک: استفاده از کودهای شیمیایی و سموم و بذرهایی تراریخته ممنوع یا محدود خواهد شد.
- توقف واردات و مصرف مواد غذایی مضر یا مشکوک (برنج حاوی آرسنیک، چای خارجی و ...)
- وضع موجود: تولید و واردات مواد غذایی مشکوک و محصولات کشاورزی مضر، استفاده وسیع از سموم و کودهای شیمیایی، افزایش شمار کارخانه های تولید مواد غذایی زیان بخش / افزایش مراکز عرضه غذاهای مضر مثل فست فود امروزه از یک سو کارخانه های تولید مواد غذایی مصنوعی و بیماری زا با زدوبند حمایت شده محصول خود را با مجوز و مهر استاندارد در تمام کشور و در فروشگاه های زنجیره ای توزیع می کنند و به سرمایه های نجومی دست می

۱۷ فَلْيَنْظُرِ الْإِنْسَانُ إِلَى طَعَامِهِ (عبس آیه ۲۴)

۱۸ ... وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ (اعراف ۳۱)

۱۹ الْمَعِدَةُ بَيْتُ الدَّاءِ وَالْجَمِيَّةُ رَأْسُ الدَّوَاءِ..... مستدرک الوسائل ج ۱۶ ص ۴۵۳

۲۰ وَ لَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا مريم - ۶۲

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دومین و سومین خردادماه ۱۳۹۸

یابند و از سوی دیگر کشاورز و دامپرور و تولیدکننده‌های محلی به دلیل سیاست‌های محدودکننده حق فروش محصولات خود را ندارند و ورشکسته می‌شوند و با انقراض بازارهای محلی و سنتی از روستاها به شهرها هجوم می‌آورند. و از طرف دیگر با القاء وحشت عمومی در برابر امراض میکروبی مردم را از خطرات اغذیه سرطان‌زا غافل می‌کنند تا هرچه بیشتر مصرف کننده محصولات کارخانه ای حاوی مواد نگهدارنده باشند. به این ترتیب مدیریت تغذیه و سلامت مردم عملاً به دست افراد غیر مسئول و بی‌تعهد سپرده شده است..

شرایط حساس کنونی و اقتصاد مقاومتی ایجاب می‌کند که دست مردم در تولید و عرضه غذا باز گذاشته شود و اقتصاد غذا در دست خود مردم قرار گیرد.

۶. مبانی درمان

پزشکان و مردم می‌آموزند که:

۱. دارو باید حلال باشد.^{۲۱}
۲. در تجویز و مصرف دارو عجله نکنند و در موارد غیر اورژانس به بدن فرصت دهند تا خود بر بیماری غلبه کند.^{۲۲}
۳. برای روشهای پاکسازی اخلاط از بدن^{۲۳} و خواص غذاها نسبت به دارو خوردن تقدم قائل شوند.
۴. در صورت نیاز به مصرف دارو برای داروهای گیاهی ارجحیت قائل شوند.
۵. دستکاری بدن و جراحی آخرین راه ممکن باشد و فقط در صورت ناچاری به آن روی آورند.

۷. نقش و جایگاه آموزه‌های دینی در حفظ سلامت روان و درمان امراض روحی

عدم آرامش مشکل اساسی بسیاری از افراد جامعه ماست و روز به روز هم بر آمار آن افزوده می‌شود به طوری که وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی اعلام کرد ۴۰ هزار تخت در سراسر کشور برای پذیرش بیماران روانی کمبود وجود دارد و نیاز است خیرین سلامت نسبت به تامین تخت‌های مورد نیاز برای پذیرش بیماران روانی اقدام کنند.^{۲۴}

این ناآرامی‌ها بسته به نوع شخصیت فرد خود را به صورت اضطراب و نگرانی، غم و غصه، عصبانیت و پرخاشگری نشان می‌دهد. و در مواردی ظاهر فرد کاملاً آرام ولی درون او پرتلاطم و فکر او درگیر است.

این در حالی است که طبق شواهد تاریخی مردم ایران در سده‌های گذشته چنین مشکلاتی را نداشته به سبب برخورداری از آموزه‌های اسلامی از آرامش و سلامت روان فوق العاده ای برخوردار بوده اند.

دکتر پولاک پزشک مخصوص ناصرالدین شاه در این مورد اعتراف جالبی دارد. او در توصیف ساختار رفتاری و روانی مردم آن دوران می‌گوید: «بیماری عصبی سهم عمده‌ای در فهرست بیماری‌های فعلی ایران ندارد، چه اصولاً ایرانی عصبی مزاج نیست. طرز تربیتش، حرص و جوش نخوردنش، خونسردی‌اش در برابر آینده و این که فقط حال را غنیمت می‌شمارد و خلاصه طرز تفکر و جهان بینی او مانع از آن است که به هیجان بیاید و به عوارضی که با زندگی اروپایی ما ملازمه دارد دچار شود. جوش و خروش و تلاش اروپایی‌ها در نظر ایرانیان کاری است عبث و نامفهوم.

۲۱ من تدای بحرام لم یجعل الله فیه شفاء (روایت)

۲۲ إمّش بدائک ما مّشی بک - نهج البلاغه حکمت ۲۷

۲۳ مثل حجامت، فصد، منضج و مسهل و .....

۲۴ مصاحبه دکتر قاضی زاده هاشمی در تاریخ ۹۴/۱۰

هشتمین کنگرس الگوی اسلامی ایرانی شرف؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

ایرانی، اروپایی‌ها را به دلیل جوشی که می‌زنند و شکلک‌هایی که هنگام بیان مطالب از خود نشان می‌دهند، دیوانه یا سفیه می‌خوانند. به زحمت می‌توان کشور دیگری را سراغ گرفت که تعداد بیماران روانی در آن چنین اندک باشد. مثلاً در تهران عدد آنان از هشت تا ۱۰ نفر تجاوز نمی‌کند در نتیجه هیچ احتیاجی به تأسیس تیمارستان در این دیار محسوس نیست. دیوانگی فقط بر اثر ضربه و جراحات خارجی بروز می‌کند. هر چند در ایران به تعصب مذهبی خیلی تظاهر می‌شود باز من هیچ جنون مذهبی ندیدم. خودکشی امری است ناشنیده».

این نشان می‌دهد که پشتوانه سلامت روان در مردمان پیشین همان ارشادات و منعیات اخلاقی بوده که امروزه ما به آن بی‌توجه هستیم. بدیهی است با آموزش‌های مرتبط با سلامت معنوی و اصلاح جهان بینی، آمار استرس و افسردگی و سایر اعراض نفسانی به وضوح کاهش خواهد یافت.^{۲۵}

در قرآن کریم و آموزه‌های دینی تعالیم فراوانی برای رسیدن به آرامش پایدار وجود دارد. مهمترین عوامل فکری ناآرامی که در تعالیم اسلامی برای پیشگیری و درمان آن فرمول و راهکار وجود دارد عبارتند از:

- غلبه احساسات بر عقل
- زیستن در گذشته و آینده
- زندگی غریزی
- خودخواهی در برابر خداخواهی (سروری به جای بندگی)
- اصالت قائل شدن برای آسایش و راحتی
- تعلق و احساس مالکیت
- توقع دانستن
- پافشاری در رسیدن به اهداف (معنوی یا مادی)
- ریزبینی یا درشت بینی
- مقایسه کردن
- احساس بی‌نیازی و استغناء
- توکل ندانستن (وکیل نگرفتن)
- تمرکز بر نداشته‌ها (بیماری / فقر و ...)
- تمرکز بر عیوب دیگران
- فقدان حزن معنوی
- نارضایتی (رضایت راز آرامش)

مباحث مرتبط با آرامش در طب اسلامی بسیار وسیع، کاربردی و راه‌گشا و از نقاط قوت تمدن اسلامی در برابر روانشناسی غربی است.

نتیجه

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالشها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

تبیین و اجرای شاخصه های نظام سلامت در اسلام ضرورت جدی و مقدمه تمدن نوین اسلامی است تا جایی که عدم توجه به آن تمدن اسلامی را در حد یک شعار تنزل خواهد داد. از طرف دیگر توجه به این شاخصه ها نتایج بسیار ميمونی را به همراه خواهد داشت که برخی از مهمترین آنها بدین شرح است:

رفع تهدید

امروز پزشکی و سلامت به یک موضوع امنیتی و استراتژیک تبدیل شده است. بدیهی است تداوم این وضع ما را از پای در می آورد و دیگر نیازی به جنگ برای تسلیم شدن ما نیست زیرا در آینده ای نزدیک با جمعیتی مسن که از ۴۰ سالگی به بعد درگیر انواع بیماری ها و عوارض و هزینه های آن هستند مواجه خواهیم شد و دشمنان می توانند بدون صرف هیچ هزینه ای موجب اضمحلال ما شوند. همان سخن کسینجر که گفته است: "باید برای تحت اختیار گرفتن دولت ها نفت و انرژی و برای سلطه بر ملت ها غذا و داروی آنها را در اختیار بگیریم".

کاهش آمار ابتلاء به بیماریها

وضع موجود: گسترش روزافزون آمار بیماریها و پائین آمدن سن ابتلا به آنها

بیماری های قلب و عروق عامل نیمی از مرگ و میرهاست / ۲۰ درصد ایرانیان به فشار خون مبتلا هستند / کاهش سن بیماری های قلبی در کشور به ۳۰ سال / از هر پنج ایرانی یک نفر به علت سرطان فوت میکند / در آینده ۸۰ درصد مرگ و میرها از سرطان خواهد بود / ۲۵ درصد خانمها یعنی از هر چهار نفر یکی به سرطان پستان مبتلا می شوند و در ۲۰ سال آینده این تعداد دو برابر می شود / کرمان در بروز بعضی از سرطان ها از جمله حنجره و مثانه در سه سال اخیر رتبه اول، در شیوع و بروز سرطان دستگاه تنفسی جزو استان های بالا و در بروز سرطان سینه و روده در رتبه های چهارم و پنجم کشور قرار دارد / بیش از ۵۰ درصد از جمعیت کشور به پوکی استخوان یا کمبود تراکم استخوانی مبتلا هستند (۷۰ درصد از زنان و ۵۰ درصد از مردان) ... دو میلیون خانم در کشور در خطر شکستگی ناشی از استئوپروز هستند ... سن طبیعی پوکی استخوان در دنیا ۷۰ سالگی و در ایران ۴۵ سالگی است ... مفصل ۵۰ درصد زنان بالای ۵۵ سال باید تعویض شود / ۱۰ میلیون ایرانی دیابت دارند ... سن ابتلا به دیابت نوع ۲ در دنیا ۵۵ تا ۶۵ سالگی و در ایران ۴۵ تا ۵۰ سالگی است ... زخم پای دیابتی دومین عامل قطع عضو در کشور است ... سن ابتلا به دیابت به زیر ۲۰ سال رسیده است / آمار ابتلاء به ام اس در ایران به دلایل نامشخص ده برابر شده است / سالانه ۴ هزار نفر در ایران، کلیه های خود را از دست می دهند ... تعداد بیماران دیالیزی بیش از ۶ برابر دستگاه های دیالیز است / به ازای هر ۵ ازدواج یک ناباروری وجود دارد ... سالانه بیش از ۱۵۰ هزار زوج نابارور به کشور اضافه می شود.

کاهش هزینه های درمان

وضع موجود:

طبق برآورد وزارت بهداشت ۷ درصد مردم کشور و ۱۴ درصد شهروندان تهران هر سال به علت هزینه های کمرشکن و تحمل ناپذیر درمان فقیر می شوند ... سالیانه ۷۰۰ هزار نفر در اثر پرداخت هزینه های درمان همه دارایی خود را از دست می دهند ... زوجهای نابارور برای تامین هزینه های IVF باید همه دارایی خود را بدهند ... هزینه درمان ام اس در ماه ۵ میلیون تومان است.

کاهش عوارض تشخیص و درمان

هشتمین کنفرانس الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشرانها، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیست و دوم و بیست و سوم خردادماه ۱۳۹۸

بسیاری از بیماریها (مثلا دیسکوپاتی، سنگ کلیه) بدون نیاز به جراحی یا بدون نیاز به بستری (مثلا ترک اعتیاد، هیپاتیت) بهبود می یابد.

تبدیل شعار پیشگیری مقدم است بر درمان، از حرف به عمل

آموزش عمومی جای نگاه مشتری محور را در نظام سلامت می گیرد. به مردم اصول حفظ الصحة و درمانهای خانگی برای برخی بیماریهای شایع که تهدید کننده نیستند آموزش داده می شود تا کمتر بیمار شوند و در صورت بیماری وابستگی شان به سیستم پزشکی کاهش یابد.

کاهش نفوذ دشمنان در سطوح مدیریتی و نظارتی در وزارت خانه ها و مراکز تصمیم گیری مرتبط با سلامت

بسیاری از معضلاتی که سیستم بیمار بهداشت و درمان با آن درگیر است ناشی از نفوذ دشمنان و اجرای سیاستهای آنان در سطوح مدیریتی است. واردات بی رویه دارو و تجهیزات پزشکی، اجرای سیاستهای تحدید نسل، عدم نظارت بر تجویز افسار گسیخته داروهای شیمیایی، عدم نظارت بر درخواست بی رویه انواع آزمایش و تصویربرداری و اقدامات تشخیصی تهاجمی، عدم نظارت بر انجام جراحیهای غیرضروری، باز گذاشتن دست داروخانهها در عرضه داروهای قاچاق، برخورد قهرآمیز، محدود کننده و انحصارطلبانه با طب سنتی و اسلامی، عدم حساسیت به تغییر سبک تغذیه مردم از غذاهای سنتی به صنعتی تنها گوشه ای از این معضلات است.

افزایش ظرفیت پذیرش دانشجو در رشته های پزشکی اسلامی و سنتی

افزایش مراکز درمانی وابسته به طب اسلامی و سنتی

اسلامی شدن دانشگاه های علوم پزشکی، به مفهوم واقعی^{۲۶}

امروز با گذشت ده سال از به ظاهر راه اندازی طب سنتی در کشور شاهدیم که اقدامات انجام شده برای توسعه آن اندک و ناکارآمد بوده و در بهبود سبک زندگی مردم و درمان آلام آنها تاثیر واضحی نداشته است. بنا به اعتراف وزیر بهداشت و درمان، حرکت طب سنتی در کشور لاک پشتی و خرامان است.

رواج سبک زندگی ایرانی اسلامی در جامعه

کاهش آمار طلاق: با در نظر گرفتن نیازهای زوجین و بررسی وضعیت مزاجی آنان قبل از ازدواج آمار ازدواجهای ناموفق کاهش می یابد.

تبدیل شدن ایران به مرجعیت علمی در جهان و شکل گرفتن توریسم درمانی.^{۲۷}

فهرست منابع

۲۶ آیت اله جوادی آملی: مسلمان تربیت کردن یک مطلب است و آسان، علوم را اسلامی کردن مطلب دیگر است و دشوار! ما باید علوم را اسلامی کنیم، یعنی فیزیک و شیمی و ریاضی و طب را اسلامی کنیم؛ دانش بشود اسلامی، نه دانشجو بشود مسلمان
۲۷ امام خامنه‌ای: امواج نشاط آفرین "ما می توانیم" را در روح جوانان تقویت کنید تا مرجع شدن علمی ایران و برپایی تمدن نوین اسلامی تحقق یابد.

هشتمین کنگره الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت؛ الگوی پیشرفت؛ پیشبران ما، چالش‌ها و الزامات تحقق؛ بیت و دوم و بیت و سوم خردادماه ۱۳۹۸

محمدی ری شهری، دانشنامه احادیث پزشکی، انتشارات دارالحدیث، ۱۳۸۳.

منتظر رضا، طب اسلامی گنجینه تندرستی، انتشارات نسل نیکان، ۱۳۸۹

منتظر رضا، طب اسلامی در آینه وحی، انتشارات سفیر اردهال، ۱۳۹۵

آمار رسمی ارائه شده توسط وزرا و مسئولان وزارت بهداشت و درمان